

ภาคผนวก ก.

สำเนารายงานจากคณะกรรมการ เมืองนครราชสีมา เมื่อครั้น เมืองนครราชสีมาต่อสู่
ทัพเวียงจันทน์ได้สำเร็จแล้ว จึงทำหนังสือแจ้งมาเพื่อขอกำลังจากกองทัพหลวง.

กักขังในรัชกาลที่ ๓ เล่ม ๑๕ จ.ศ. ๑๑๘๘
วันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีกุน นพทศ พญาปลัดเมือง
นครราชสีมา ใ้ขุนโอรุ่ถ้องหนังสือบอกลงมาถึงกายหลวง
ขุนโอรุ่กลับไปโคราช

ข้าพเจ้า พญาปลัด พญาขกกระบัตร์ หลวงพิชัย หลวงเมือง กรมการเมืองนครราชสีมา
บอกลงมาว่า ควดยอยู่ ๗ วัน เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ ปีกุน อัฐศกเจ้าเวียงจันทน์เข้ามาถึง เมืองนคร
ราชสีมา เจ้าเวียงจันทน์ให้หาพญาขกกระบัตร์ หลวงสัสดี หลวงเมือง หลวงนา หลวงนรา หลวง
ปลัดเมืองพินายออกไป เจ้าเวียงจันทน์ว่ากับกรมการว่า ถ้ามีผู้ใดมิยอมไปควยเจ้าเวียงจันทน์ ๆ จะ
ฆ่าเสียให้สิ้น แลว่ากวาดเอาครัวขึ้นไปเวียงจันทน์ กรมการกลัวจึงยอมเขาควยเจ้าเวียงจันทน์
เจ้าเวียงจันทน์ให้กองทัพไล่ครัวนอกเมืองในเมืองออกแล้ว แลงคชงทัพคุมครัวยกไป ครั้นกรมการจะ
บอกขอความลงมา ถัดเจ้าเวียงจันทน์จะฆ่า กรมการจึงพาครอบครัวยกไปตั้งอยู่ ณ บ้านดุมเขา (๒)
เจ้าเวียงจันทน์เก็บเอาปืนหลวงไปสิ้น ครั้น ๗ วัน เดือน ๔ ข้าพเจ้ามาตามนางจันทน์ ข้าพเจ้าไป
เฝ้าเจ้าเวียงจันทน์ ๆ ว่าครอบครัวยกไปแล้ว ให้ข้าพเจ้ายกไปตามครัว ๗ เมืองเวียงจันทน์
ข้าพเจ้ายกไปทันครัว ๗ บ้านปราสาท พญาขกกระบัตร์ หลวงเมือง หลวงวัง หลวงนา หลวงนรา
หมื่นศรีษณรัตน์ หลวงปลัดพินายเข้ามาหาข้าพเจ้ากับกรมการ ปรึกษาพร้อมกันให้ไล่ครัวเข้ามาตั้ง
ณ บ้านสำริด แขวงเมืองพินาย ข้าพเจ้ากรมการได้บอกขอความใ้ขุนพลดีลงมาบอก กองทัพยกขึ้น
ไปช่วย ก็หาเห็นกองทัพยกขึ้นไปไม่ ครั้น ๗ วัน เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ เจ้าเวียงจันทน์ให้ยกกองทัพ
ประมาณพันเศษไปตีถึง เอาครัว ข้าพเจ้ากรมการกับหมื่นศรีษณรัตน์ หลวงปลัดพินาย พระณรงค์เคชะ
เกณฑ์กำลังครัวได้ ๕๐๐๐ เศษ ยกออกรบ ตีกองทัพเจ้าเวียงจันทน์แตก ข้าพเจ้ากรมการฆ่ากองทัพ

(๑) ปีกุน อัฐศก จ.ศ. ๑๑๘๘ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๖๕

(๒) ปัจจุบันเรียกว่า บ้านหลุมข้าว อยู่ในใกล้ตลาดแค ทางไป อ.พินาย

เจ้าเวียงจันทน์ตายประมาณ ๑๐๐ เศษ ครั้น ๗ วันเกือบ ๘ แรม ๙ คำ เจ้าเวียงจันทน์แต่งให้
เจ้าสุทธีสาร บุตร กุมภคนประมาณ ๒๐๐๐ เศษ ยกไปตีข้าพเจ้ากรมการอีก ข้าพเจ้ากรมการกับหมื่น
ศรีรัตนัน หลวงปลัดพิมาย พระณรงค์เคชะ ยกออกตี กองทัพเจ้าสุทธีสารแตก ข้าพเจ้ากรมการฆ่า
กองทัพเจ้าสุทธีสารตายประมาณ ๑๐๐๐ เศษ ใค้ปืนเขลยศักดิ์ ๕๐ บอก ครั้นข้าพเจ้ากรมการพระ
หลวงขุนหมื่นจะยกเข้าตีเวียงจันทร์ เกลือกกองทัพเจ้าอุปราชเจ้าปาดัก จะยกกองทัพมากวาดครัวไป
ข้าพเจ้ากรมการจึงบอกให้ขุนโอรุ หมื่นวอ ถอลงมารับพระราชทานกองทัพหลวงยกขึ้นไปโดยเร็ว
ข้าพเจ้ากรมการกับหมื่นศรีรัตนัน หลวงปลัดพิมาย พระณรงค์เคชะ ยกเข้าตีบรรจบกัน ฉาซาเห็น
จะเสียทวงทีแก่เจ้าเวียงจันทน์ ข้าพเจ้ากรมการบอกมาให้ทราบ ๗ วันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๑๑ คำ
ปีจอ อัฐศก

(๓) สำนักราชฉบับนี้เขียนโดยคณะกรรมการ เมืองโคราช ซึ่ง เป็นกลุ่มที่อยู่ในเหตุการณ์
ที่สุด และมีข้อความที่แสดงว่าออกตัวกลายเป็น ๆ ที่ยอมให้ทัพเวียงจันทน์เข้าเมือง กวาดครอบครัว แต่
นาจะสั่ง เกตว่าไม่ คึกฉาวถึงนามและบทบาทของท่านท้าวสุรนารี ในรายงานนั้นเลย